

Milan Ljubić

»V kontekstu svoje generacije se imam za poraženca.«

ŽIGA ČAMERNIK
FOTOGRAFIJE: MOJCA PIŠEK

Milan Ljubić, rojen 1938 v Tuzli, je študiral režijo na Akademiji za igralsko umetnost v Ljubljani. Njegov ustvarjalni opus šteje več deset filmov pretežno dokumentarnega in televizijskega značaja, poseben del tvorijo portreti uglednih slovenskih ustvarjalcev. Več njegovih filmov je bilo prikazanih na festivalih v Krakowu, Benetkah in Zagrebu ter na jugoslovanskih festivalih v Puli, Beogradu in Celju. Med leti 1974 in 1978 je bil direktor in umetniški vodja Viba filma, ki ga je ponovno vodil v obdobju 1986–1989. Napisal je več strokovnih knjig s filmskega področja in prevedel več gledaliških del in scenarijev. Na lanskoletnem Festivalu slovenskega filma v Portorožu je prejel Badjurovo nagrado za življenjsko delo na področju kinematografije.

Kdaj ste ugotovili, da ste zavezani filmu in da bo to vaša pot?

Filmu sem se kot hobiju predal že na ljubljanski šentviški gimnaziji, ko sem obiskoval tamkajšnji filmski krožek. Ko sem po opravljeni maturi doma obelodanil, da želim študirati na tedanji Akademiji za igralsko umetnost, sta bili mama in teta takoj proti, oče, vojaški častnik, pa je bil zadržan. Vse so obvladovali neki predsodki, zato so me gnali na pravo; rešil me je šele ravnatelj Stane Medved, ki je prepričal tudi mojo mamo, in zadeva je bila urejena. Vse to je natančneje popisano v knjižici *Sled ostaja*, ki je izšla ob podelitvi Badjurove nagrade 2008.

Kdo med slovenskimi avtorji je bil vaš največji filmski vzornik?

Z nekaterimi svojimi filmi mi je bil simpatičen France Štiglic, vendar je po izteku nekega zgodovinskega obdobja njegova potencia usahnila. *Amandusa* in *Praznovanja pomladi* ne moremo primerjati s filmi *Tistega lepega dne*, *Balada o trobenti in oblaku* ter *Ne joči, Peter*. Po nekaterih svojih delih mi je bil blizu František Čap. Bil sem vpleten tudi v izjemen film Jožeta Pogačnika, *Kavarna Astoria*. Zelo cenim Igorja Pretnarja, čigar *Idealist* dolgo ni bil sprejet v produkcijo. Gre za zgodbo človeka, ki da vse za svoje ideale: za kulturo na vasi, za opismenjevanje in boljše življenje nasploh. S frontalnim ravnanjem pa postane zoprn svojemu okolju. V Moskvi so nam rekli, da gre za zgodbo številnih ruskih idealistov, ki jih je bilo pri nas ravno tako polno, pa so s svojimi načrti pogoreli, ker so jih konformisti, danes bi jim rekli tajkuni, prehiteli.

V svoji karieri ste se največ ukvarjali z režiranjem dokumentarnih portretov znanih Slovencev, kar ste nekako »podedovali« od svojega predhodnika, Ernesta Adamiča. Kako to?

Ernest Adamič je bil že starejši gospod, med vojno zaprt v Dachau, ker je bil ljubljanski aktivist OF. Bil je že v letih in je počasi opuščal svoj način snemanja, ki je zahteval obilico natančnega in poglobljenega organizacijskega dela in usklajevanja, kar je seveda pomenilo ogromno izgubo časa in energije. Pa še delo je bilo tako mizerno plačano, da se človek upravičeno vpraša, ali mu je tega sploh treba.

Med drugim ste bili asistent režije pri *Plesu v dežju Boštjana Hladnika*, ki je za nekatere najboljši slovenski film.

Recimo, da se o okusih ne razpravlja. Ko so bili v organizaciji Ameriškega filmskega instituta Dnevi slovenskega filma v ZDA, so šli Američani zelo hladno mimo. Nekateri mislijo, da je *Peščeni grad*, kjer sem bil ravno tako asistent, boljši film. Drugi spet favorizirajo *Sončni krik*, ker je poln vedrine, optimizma in mladostne zabave. Po *Peščenem gradu* sem diplomiral, šel v vojsko, po vrnitvi pa

sem asistiral Francetu Štiglicu pri *Amandusu*. Nato sem šel na podiplomski študij na Poljsko.

S kom ste v vlogi asistenta režije najraje sodelovali?

Vsi so bili kot ljudje zelo različni. Boštjan je bil zelo dovteten, človeški in tudi naklonjen asistentom. Veliko nas je naučil in nikoli mu ni bilo odveč dodatnih razlag. Štiglic pa je bil resen gospod, stalno na distanci. Ni bil takšen, kot denimo France Kosmač, ki je bil tipični boem.

Zakaj mislite, da vas celovečerni filmi niso bolj pritegnili, saj ste v svoji karieri posneli zgolj dva?

Štiglic, ki je snemal tudi na Hrvaškem in v Makedoniji, je v 36 letih posnel le 12 igranih filmov ... Ker so vsak mesec prihajale položnice, sem se odločil za zanesljivejšo prihodnost, zato sem raje snemal reklame, kratke in TV filme ter asistiral drugim režiserjem. Pisal sem za revije in časopise ter sodeloval z oddajo *Gremo v kino*. Imam tiho zadovoljstvo, da bo tisto, kar sem naredil, dobilo vrednost šele sčasoma.

Na katere filmske elemente ste bili kot režiser pri svojem ustvarjanju najbolj osredotočeni?

Sam sem posnel ogromno kratkih in dokumentarnih filmov, predvsem portretov. Po eni strani imamo vrsto igranih filmov, ki se jih nihče več ne spomni, po drugi strani pa tudi ogromno dokumentarnih portretov znanih osebnosti: od literatarov, znanstvenikov in zdravnikov, ki so nam ostali tudi zaradi mojih filmov.

Ste dokumentarne portrete snemali po naročilu ali ste jih izbrali sami?

Prvi portretiranci so bili izbrani po naročilu, izbral jih je Republiški sekretariat za kulturo, prosveto in znanost, kjer sem dobil na vpogled seznam dvajsetih ljudi, od katerih sem jih izbral po pet vsako leto. Edino enkrat sem dobil pripombo; ko sem posnel Edvarda Kocbeka, me je tam zaposleni Dušan Tomše vprašal: »Zakaj ravno njega?« Seveda, kot izredna zgodovinska osebnost je bil priznan šele pozneje, dokumentarna filma o njem sta nato naredila tudi Jože Pogačnik in Miran Zupanič. Če davnega leta 1970 ne bi posnel Kocbeka, ki mi je 11 minut govoril o svojem življenju, danes njegove žive slike ne bi imeli.

Omenili ste tudi, da so se vaši portretiranci bolj otepal snemanj, kot da bi vas vabili v svoje življenje?

Šlo je v glavnem za banalne razloge nečimrnosti, večina ljudi je hotela pred kamero izgledati tako, kot se fotografirajo za osebno izkaznico ...

Kaj vas je pritegnilo pri zgodbi celovečernega filma Čudoviti prah (1974), da ste se je lotili?

Gre za zgodbo dveh izgubljenih partizanov, ki iščeta svojo enoto. Sama tavata po pokrajini, vendar ne omagata. Vztrajata pri svojem cilju, obenem pa sta sama sebi vse: komandanta in filozofa. In ko končno prideta do neke partizanske enote, doživita hladen sprejem ... Ne gre za veliko temo, pač pa za mali film o vztrajnosti ljudi, ki sledijo svojim idealom.

Sam bi izpostavil nenavadno dejstvo, da je bilo v sleherni vasi, kjer sta se partizana pojavila, povsem drugačno stanje duha: neke so podpirali partizane, neke četnike, neke nobenega ...

Človek dejansko ni vedel, kaj ga čaka, in podobno lahko ugotovimo tudi za zadnjo tragično morijo na Balkanu ... Štejem se za otroka socializma, ki je kot sistem po petdesetih letih pripeljal do ponovitve istih tragičnih zgodb. Tako da moram zase reči, da se imam v kontekstu svoje generacije za poraženca.

Bi lahko rekli, da vas je odraščanje med vojno zaznamovalo, saj se precej vaših del – tako igranih kot dokumentarnih – ukvarja s tem obdobjem?

Drži. S tem v zvezi pa razmišljam tudi o novejšem slovenskem filmu: kako to, da osamosvojitve Slovenije sploh še ni bila predstavljena v obliki filma? Matjaž Klopčič je naredil film *Ljubljana je ljubljena* (2005), ki ga sicer ne štejem za zelo posrečenega, vendar je v tem okviru naredil kronologijo svojega življenja. Takega filma o Sloveniji v zgodovinskem obdobju 1989–1991 še vedno ni, čeprav se zgodbe kar ponujajo. In bi bile gotovo zanimive tudi za mednarodno občinstvo.

Tudi jugoslovanski filmi izza železne zavese so bili zanimivi za Zahod, bili so neke vrste eksotika. Je takrat z Zahoda pritekal tudi denar za filme?

To sicer ne, so pa hodili k nam delati koprodukcije. Črni val izza železne zavese je bil popularen in predstavljen na tujih festivalih, filmi so prejeli številne nagrade. Prvič zato, ker so bili pretresljivi z nekega človeškega vidika. Drugič, ker so bili dobro narejeni, če pogledamo samo Živojina Pavlovića. Nenezadnje pa so Evropi odpirali nek drug pogled na našo stvarnost. Jugoslavija je veljala predvsem za državo poceni počitnic ter dobre hrane in pijače.

Kakšno je vaše mnenje o sodobnem slovenskem filmu?

Duh filmarjev ne stagnira in je živ. Obstaja potrebna strast, kar je dobro, vendar je hkrati prišlo tudi do zdrararstva, kar v praksi pomeni, da ni solidarnosti in da ne delujejo filmske

institucije. Politične opcije bi morale biti enotne vsaj v tem, da bi jih zanimali predvsem normalni pogoji za razvoj slovenskega filma. Na Skladu je razsulo, Akademija pa šola talentirane ljudi, ki se zaradi "kruhoborstva" nemudoma zatečejo v neke službe. Ljudem bi morali priznati vrednost njihovega dela in jih zato tudi primerno plačati.

Kakovost slovenskega filma pa za vas ni sporna, ste z njo zadovoljni?

Ne najbolj, lahko bi bila boljša. Vidim, da imamo igralce na evropski ravni. Enako velja tudi za kamero in ton. Kreativni problem v našem filmu pa so scenariji. Na papirju obstaja veliko plehkkih zgodb, ker boljših enostavno nimamo. Več bi bilo potrebno investirati v scenaristiko. Sam ne bi vztrajal pri čudnem pravilu, da določen producent na primer pomaga razviti scenarij, nato pa avtomatično postane njegova last. Ali pa se s pomočjo podpore Filmskega sklada razvije scenarij, potem pa obtiči v predalu ...

Kako mislite, da bo sodobna tehnologija vplivala na film v prihodnosti?

Filmska izrazna sredstva se ne bodo dosti spremenila. Nad filmskim bo prevladal digitalni način snemanja, čeprav bo še nekaj časa obstajal tudi filmski zapis, ker je še vendo najboljši in najtrajnejši nosilec slike, tudi starejše opreme še ne kaže kar zavreči.

Bo razvoj tehnologije vplival tudi na način pripovedovanja zgodb?

Mislim, da ne. Miselna pot filma postaja bolj dinamična, saj ljudje vedno hitreje dojemamo stvari. Danes lahko preberemo naslov in podnaslov članka, pa že vemo, kaj bo napisano. Podobno je tudi pri filmu. Shakespeare je napisal Hamleta za pet in pol ur igre, danes pa ga odigrajo v uri in pol, pri čemer so se ohranili vsi ključni elementi.

Na katero nagrado, ki ste jo prejeli, ste v življenju najbolj ponosni?

Prav gotovo na zadnjo, nagrado Metoda Badjure. Mi je pa tudi razkrila neverjetno dvoličnost ljudi iz ozadja. Najprej so nominacijo hoteli "pozabiti" v predalu, nato se je zapletalo s protokolom, ki mi je jemal besedo, nazadnje pa so stroške za brošuro *Sled ostaja*, ki so mi jo natisnili namesto razstave ali retrospektive ob tej priložnosti, skupaj z davki odtegnili od nagrade ...

In sklepna misel?

Tista, ki sem jo izrekel v zahvalnem nagovoru ob prejemu nagrade: »Ne politizirajmo kulture! Kultivirajmo politiko!«